

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวเป็นสถาบันที่กลม่อเกล่า หล่อหลอมบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล และที่สำคัญเป็นแหล่งการเรียนรู้ของบุคคล กล่าวได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่ชี้แนะความสำเร็จหรือความล้มเหลวของบุคคล ปัจจุบันครอบครัวมีขนาดเล็กลง จากที่เคยมีสมาชิกเฉลี่ย 5.1 คนต่อครัวเรือนในปี 2532 ลดลงเป็น 3.79 คนต่อครัวเรือนในปี 2542 และลดลงเหลือ 3.5 คนต่อครัวเรือนในปี 2545 การจดทะเบียนสมรสลดลง จากระดับ 26.6 คู่ต่อครัวเรือนในปี 2539 เหลือ 19.8 คู่ต่อครัวเรือนในปี 2541 และลดลงเหลือ 16.8 คู่ต่อครัวเรือนในปี 2545 ขณะที่อัตราการหย่าร้าง กลับเพิ่มสูงขึ้นจาก 3.7 คู่ต่อครัวเรือน ในปี 2539 เพิ่มขึ้นเป็น 4.49 คู่ต่อครัวเรือนในปี 2544 (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ, 2548) การที่ครอบครัวมีขนาดเล็กลงหรือการสูญสลายของครอบครัวขยาย อาจเป็นสาเหตุของปัญหาสังคมที่เพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ (อุมาพร ตรีงคสมบัติ, 2544) สำหรับอัตราการจดทะเบียนสมรสที่ลดลง แต่อัตราการหย่าร้างกลับสูงขึ้นแสดงให้เห็นถึงปัญหาครอบครัวที่จะเกิดขึ้นตามมา คือ ส่งผลกระทบต่อจิตใจ และอนาคตของบุตร (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ, 2548) จากสถิติการให้คำปรึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ของมูลนิธิเพื่อนหญิงตั้งแต่เดือนมกราคม-16 ธันวาคม 2548 พบว่าสาเหตุของปัญหาครอบครัวเกิดจาก สามมีหญิงอื่น สูงที่สุดถึงร้อยละ 26 รองลงมาคือ สามมีทำร้ายร่างกายร้อยละ 13 และสามมีไม่รับผิดชอบร้อยละ 11 สาเหตุของปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความไม่รู้จักพอของฝ่ายชาย ทั้งเรื่องอบายมุขเงินทอง และผู้หญิง (บ้านไร่ใจ, 2549) ทำให้ครอบครัวไม่สามารถแสดงบทบาทหน้าที่ในการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวได้เต็มที่ส่งผลให้เด็กจำนวนมากตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องประสบปัญหาและต้องการความช่วยเหลือจากสังคมเป็นพิเศษ เช่นเด็กที่อยู่ในสภาวะที่ล่อแหลมต่ออันตราย ถูกเอารัดเอาเปรียบ เด็กถูกละเมิดสิทธิ เด็กถูกทารุณกรรม เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กถูกทอดทิ้ง รวมถึง เด็กขอทาน เด็กกองขยะ ฯลฯ ซึ่งสภาวะดังกล่าว ทำให้เด็กไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงจะได้รับ (มูลนิธิสุกนิมิตแห่งประเทศไทย, 2549) โดยสิทธิขั้นพื้นฐาน ที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอด 2) สิทธิที่จะได้รับการพัฒนารอบด้าน อย่างเต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา 3) สิทธิที่ได้รับการปกป้อง

คุ้มครอง จากปัจจัยทั้งหลายทั้งปวง ที่อาจมีผลร้ายต่อพัฒนาการของเด็ก และ 4) สิทธิการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมและครอบครัว (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์, 2549ก ;สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543) ทั้งนี้ในส่วนของเด็กด้อย โอกาสทางการศึกษาที่มีประมาณ 2 ล้านคนนั้น ประกอบด้วยเด็กที่มาจากครอบครัวยากจน ที่มี รายได้ต่อปีต่ำกว่า 100,000 บาท ประมาณ 1,850,000 คน เด็กถูกทอดทิ้งประมาณ 62,000 คน เด็ก ขาวเขาประมาณ 51,000 คน เด็กที่ได้รับผลกระทบจากผู้ติดเชื้อเอดส์ ประมาณ 21,000 คน เด็กติด ยาเสพติดประมาณ 15,000 คน เด็กที่ถูกทำร้ายร่างกาย ประมาณ 5,000 คน และเด็กเร่ร่อนอีก ประมาณ 1,600 คน โดยเด็กบางส่วนได้เข้าไปเรียนอยู่ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ (สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2548) และอีกบางส่วนต้องเข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์เด็ก และเยาวชน ซึ่งในปัจจุบัน ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณ และถูกละเมิดมีแนวโน้มสูงขึ้น จากปี 2540-2541 มีเด็กถูกทอดทิ้งที่สถานสงเคราะห์ในประเทศไทยรับไว้ 775 คน เพิ่มขึ้นเป็น 1,975 คน ในปี 2545-2546 (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และ ผู้สูงอายุ, 2548)

การที่เด็กไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ถูกทอดทิ้งจะส่งผลกระทบต่อเด็ก ทำให้เด็ก ไม่เจริญเติบโต มีผลเสียต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ และพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างมาก ปัญหาเด็กถูก ทอดทิ้งและถูกระงับทารุณนี้ถือว่าเป็นปัญหาทางจิตสังคมที่ร้ายแรงมาก และถือว่าเป็นภาวะ หลกเงินทางจิตเวชศาสตร์เด็ก ที่ผู้ดูแลไม่ว่าจะเป็นแพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องหาทางช่วยเหลือแก้ไขโดยรีบด่วน มิฉะนั้น จะเกิดผลกระทบต่อเด็ก อย่างมากมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว ผลกระทบนี้มีใช่จะมีผลต่อเด็กเท่านั้น แต่ในที่สุดก็จะมี ผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมได้ (สถาบันเด็ก มุลนิธิเด็ก, 2549) ถึงแม้ว่าเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลเอาใจใส่ แต่การอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากของเด็ก เปรียบเทียบกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีจำนวนค่อนข้างน้อย โดยให้พ่อบ้านแม่บ้านประจำหอพัก 1 คน ต่อเด็ก 40 คน (สถานสงเคราะห์ เด็กชายบ้านเชียงใหม่, 2549) ทำให้โอกาสที่เด็กจะได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่เท่าเทียมกับเด็กที่อยู่ กับครอบครัว ซึ่งมีบิดามารดาหรือญาติพี่น้องดูแลอบรมเป็นไปได้อย่างยาก และการที่บิดามารดาไม่ได้ เป็นผู้เลี้ยงดูเด็ก อาจทำให้เด็กเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงทางใจและสงสัยในคุณค่าของตนเอง (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544) เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นเด็กที่ขาดความรัก (มาโนช หล่อตระกูลและ ปราโมทย์ สุคนิษฐ์, 2544) นอกจากนี้การขาดความรัก จะส่งผลทำให้เด็กหงอยเหงาและทำสิ่งต่างๆ ด้วย อารมณ์ ขาดความกล้าแสดงออก มีอารมณ์อ่อนไหว บางครั้งไม่สามารถแก้ปัญหาของตนเองได้ เนื่องจากการขาดครอบครัวซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความรักและความอบอุ่นนั่นเอง (ผกา สัตยธรรม, 2543) การที่เด็กในสถานสงเคราะห์ถูกบิดามารดาทอดทิ้ง ขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัว

ทำให้เด็กรู้สึกขาดความมั่นคงในตนเอง รู้สึกว่าตนเป็นคนไร้ค่า มีคุณค่าในตนเองต่ำ (อุมพร ตรังสมบัติ, 2543; Barry, 1989) ซึ่งสอดคล้องกับที่ เครมเมอร์ (Kramer, 1990) กล่าวว่า ival คุณค่าในตนเองของบุคคลพัฒนามาจากการได้รับความรักจากบิดามารดา เนื่องจากบิดามารดาเป็นแบบอย่างโครงสร้างคุณค่าในตนเองของเด็ก บิดามารดาที่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองโดยให้ความรัก ความสนใจกับเด็ก จะส่งผลให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เช่นเดียวกับที่ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984) เชื่อว่า ลักษณะของครอบครัวมีความสำคัญต่อการพัฒนาการของคุณค่าในตนเอง โดยเด็กที่มีพัฒนาการคุณค่าในตนเองสูง จะมาจากครอบครัวที่อบอุ่น สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันรักใคร่ปรองดองกัน บิดามารดาแสดงออกถึงการยอมรับและให้โอกาสบุตรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัว สำหรับครอบครัวที่เด็กมีพัฒนาการของคุณค่าในตนเองต่ำ ครอบครัวจะมีลักษณะทางเหิน บิดามารดาเอาใจใส่ต่อบุตรน้อย

สำหรับลักษณะส่วนบุคคลอื่นๆ เช่น อายุ เพศ ระดับชั้นปีการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา รายได้ของครอบครัว อาจมีส่วนทำให้คุณค่าในตนเองของเด็กแตกต่างกันได้ แต่ไม่ชัดเจนเท่ากับการอบรมเลี้ยงดูและลักษณะของครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบผลการศึกษาของนักวิจัยทั้ง 4 ท่าน ดังนี้ ผลการศึกษาของ จริญญา ชันกฤษณ์ (2543) ที่ศึกษาถึงคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 45 คน เป็นนักเรียนชาย 25 คน นักเรียนหญิง 20 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนหญิงมีคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียนชาย ซึ่งนักเรียนหญิงมีคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนชายมีคุณค่าในตนเองระดับต่ำ 2) นักเรียนที่อาศัยอยู่กับบิดามารดาและนักเรียนที่อาศัยอยู่กับบิดาหรือมารดามีคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนที่อยู่กับบุคคลอื่นมีคุณค่าในตนเองระดับต่ำ 3) นักเรียนที่บิดามารดาอยู่ร่วมกัน และแยกกันอยู่ชั่วคราว มีคุณค่าในตนเอง ระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนที่บิดามารดาหย่าร้าง และบิดาหรือมารดาเสียชีวิต มีคุณค่าในตนเองระดับต่ำ และจากการศึกษาของ นวลน้อย วิจิตรกุล (2544) ที่ศึกษาการเปรียบเทียบคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกันตามการรับรู้ของตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เลือกจากโรงเรียนมัธยมแบบสหศึกษาประจำจังหวัดของรัฐบาลตามสัดส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก แยกเป็นนักเรียนชาย 107 คน นักเรียนหญิง จำนวน 103 คน รวม 210 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) วัยรุ่นชายจะมีคะแนนคุณค่าในตนเองแตกต่างกับวัยรุ่นหญิง ในการอบรมเลี้ยงดูทุกรูปแบบโดยวัยรุ่นชายจะมีคุณค่าในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นหญิง 2) วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและแบบให้ความคุ้มครองจะมีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการรู้ว่าตนเองได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย, รักตามใจ และปล่อยปละละเลย อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติ ตลอดจนการศึกษาของ สมพงษ์ จินดารุ่งเรืองรัตน์ (2546) ที่ศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยา และปัจจัยทางชีวสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 โรงเรียนวัดราชโอรส จำนวน 370 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) เด็กวัยรุ่นที่มีเพศ ระดับชั้นปี และฐานะเศรษฐกิจของครอบครัวต่างกัน มีคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างกัน 2) เด็กวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวดี มีคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุมและปล่อยปละละเลยมีความสัมพันธ์ในทางลบกับคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4) เด็กวัยรุ่นที่มีการปรับตัวกับเพื่อนดีมีคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กวัยรุ่นที่มีการปรับตัวกับเพื่อนไม่ดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 5) สัมพันธภาพในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และการปรับตัวกับเพื่อนร่วมกันทำนายคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น ได้ร้อยละ 20 และจากการศึกษาของ อรุณี สังขพานิช (2548) ที่ศึกษาถึง คุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุพรรณบุรี ประชากร คือ นักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิตชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 144 คน พบว่า 1) นักศึกษาพยาบาลที่มีลักษณะส่วนบุคคลได้แก่ อายุ ชั้นปีการศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่างกัน มีคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างกัน 2) นักศึกษาพยาบาลที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวดี มีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักศึกษาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) นักศึกษาพยาบาลที่มีรายได้ของครอบครัวต่างกัน มีคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการมีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการพัฒนาคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น ส่วนปัจจัยอื่นๆ มีอิทธิพลต่อคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นน้อยมาก โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างเพศชายกับเพศหญิง บางการศึกษาพบว่าเพศหญิงมีคุณค่าในตนเองมากกว่าเพศชาย บางการศึกษาพบว่าเพศชายมีคุณค่าในตนเองสูงกว่าเพศหญิง บางการศึกษาพบว่าทั้งเพศชายและเพศหญิงมีคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างกัน อีกประการหนึ่งจะเห็นได้ว่าคุณค่าในตนเองนอกจากจะพัฒนาขึ้นมาจากความรัก และการเลี้ยงดูที่ดีจากพ่อแม่แล้ว สังคมและกลุ่มเพื่อนก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะส่งผลต่อคุณค่าในตนเอง กล่าวคือ บุคคลจะเรียนรู้ตนเอง ให้คุณค่าตนเอง โดยประเมินและเปรียบเทียบตนเองกับเพื่อนในด้านทักษะ ความสามารถและความถนัด หากสิ่งเหล่านี้ได้รับการยอมรับจากเพื่อนที่เขานิยมชมชอบ บุคคลก็จะมองว่าตนเองมีคุณค่า มีความหมาย และการตัดสินใจให้คุณค่าในตนเองย่อมสูงขึ้น (Hamchek, 1995) แต่จากรายงานผลการวิจัยการศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส: เด็กถูกทอดทิ้ง ของ อุ่นตา นพคุณ (2535) ที่สำรวจความคิดเห็นของเด็กกำพร้า จำนวน 291 คน จาก 26 องค์กรของรัฐและเอกชน ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

ร้อยละ 74.6 อายุ 12-15 ปี พบว่า ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าสังคมและการคบเพื่อน เด็กจะมีปัญหาในเรื่องการขาดความมั่นใจในตนเอง มีความยากลำบากที่จะพูดถึงปัญหาของตนเอง ขาดเพื่อนสนิทที่ไว้ใจได้และเป็นห่วงอนาคตและความมั่นคงของชีวิตค่อนข้างมาก และพบว่า ปัญหาพฤติกรรมของเด็กในสถานสงเคราะห์ที่มีความรุนแรง อันดับหนึ่ง คือ การมีพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เชื่อฟัง ซึ่งสาเหตุสำคัญที่บุคคลมีพฤติกรรมก้าวร้าว เกิดจากบุคคลมีความรู้สึกไม่เชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกหวั่นไหว ไม่ปลอดภัย โดยลักษณะดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงการมีคุณค่าในตนเองต่ำ (Lang & Jakubowski, 1978)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเยาวชนในสถานสงเคราะห์มีโอกาสที่จะมีคุณค่าในตนเองต่ำมากกว่าเยาวชนที่อาศัยอยู่กับครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กัญช์ เกศรสุคนธ์ (2546) ที่ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ เด็กชายบ้านเชียงใหม่ โดยได้วัดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนที่มีอายุ 13-18 ปี จำนวน 40 คน พบว่าเยาวชนมีคะแนนความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลางถึงระดับต่ำ จำนวน 24 คน หรือมากถึงร้อยละ 60

จากการที่เยาวชนในสถานสงเคราะห์มีแนวโน้มที่จะมีคุณค่าในตนเองต่ำ จึงจำเป็นที่จะต้องหาวิธีการเพิ่มคุณค่าในตนเอง เพื่อป้องกันปัญหาที่จะตามมา แต่จากข้อมูลของสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ (2549) พบว่าเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษานั้น มีเด็กและเยาวชนจำนวน 206 คน สาเหตุส่วนใหญ่ที่เด็กและเยาวชนเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ 5 อันดับแรกคือคือ ฐานะยากจน ร้อยละ 28.16 บิดามารดาต้องโทษ ร้อยละ 14.08 กำพร้า ร้อยละ 12.14 เร่ร่อน 9.71 และถูกทอดทิ้ง ร้อยละ 8.74 ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อคุณค่าในตนเองของเด็กทั้งสิ้น กล่าวคือ ไม่ว่าฐานะทางบ้านยากจน บิดามารดาต้องโทษ เร่ร่อน กำพร้า หรือถูกทอดทิ้ง ทำให้เด็กไม่ได้รับการดูแลที่ดีจากบิดามารดา ขาดความรักความอบอุ่น ต้องเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ โดยการขาดความรักจะทำให้เด็กมองไม่เห็นคุณค่าของตนเอง (วราภรณ์ ตระกูลสฤณดี, 2545 ; อุมพร ตรังคสมบัติ, 2543) และจากความไม่สมดุลระหว่างปริมาณงาน อัตราค่าจ้าง และด้วยงบประมาณที่จำกัด ทำให้สถานสงเคราะห์ให้การดูแลเยาวชนเหล่านี้ได้เพียงบางเรื่องเท่านั้น การจัดกิจกรรมในสถานสงเคราะห์เป็นกิจกรรมที่เน้นเฉพาะความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย ยังให้ความสำคัญทางด้านจิตใจน้อย เช่น กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การฝึกสอนอาชีพ และกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งบางส่วนของกิจกรรมนี้ถือเป็นปัจจัยภายนอกที่สามารถช่วยส่งเสริมคุณค่าในตนเองได้ในบางส่วน แต่ไม่มีกิจกรรมใดที่จะมุ่งเน้นการพัฒนาปัจจัยภายในของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ เพื่อ

เสริมสร้างคุณค่าในตนเอง ทำให้เยาวชนในสถานสงเคราะห์ไม่ได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจ ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาของตนเองได้อย่างเต็มที่

สำหรับคุณค่าในตนเองนั้น คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1981) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณค่าในตนเองเป็นการตัดสินใจคุณค่าของบุคคลตามความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อตนเอง เป็นประสบการณ์ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับจากผู้อื่นโดยคำพูดหรือการแสดงออกทางพฤติกรรม คุณค่าในตนเองเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานทางจิตใจที่ทำให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ กล่าวคือ คุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เช่นเดียวกับอาหาร น้ำ ออกซิเจน ที่บุคคลต้องการเพื่อการอยู่รอดทางร่างกาย ในทำนองเดียวกันบุคคลก็ต้องการความรู้สึกดีๆ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อการอยู่รอดทางใจ นอกจากนี้จะเป็นความต้องการพื้นฐานแล้ว คุณค่าในตนเองยังเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในชีวิตได้ ทำให้ไม่พ่ายแพ้ และสามารถดำรงชีวิตด้วยชัยชนะ นอกจากนี้คุณค่าในตนเองยังเปรียบได้กับภูมิคุ้มกันของร่างกายหรือเกราะป้องกันตนเอง (อุมาพร ตรีภคสมบัติ, 2543) คุณค่าในตนเองสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Coopersmith, 1981) การมีคุณค่าในตนเองสูงช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญอุปสรรคต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิตด้วยจิตใจที่เข้มแข็งมั่นคง หลีกเลี่ยงความรุนแรงของปัญหาได้เป็นอย่างดี มีความเป็นอิสระไม่พึ่งพาใคร สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถยอมรับสถานการณ์ที่ทำให้ตนเองรู้สึกผิดหวัง และท้อแท้ใจได้ด้วยความเชื่อมั่น ด้วยความหวังและความกล้าหาญ จึงทำให้บุคคลประสบผลสำเร็จ มีความสุข และสามารถดำเนินชีวิตได้ตามที่ตนปรารถนา ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่มีคุณค่าในตนเองต่ำจะไม่เชื่อมั่นในตนเอง มองตนเองว่าไร้ค่า ไม่มีความสามารถ รู้สึกว่าตนเองมีปมด้อยและมักใช้กลไกในการป้องกันตนเอง (Branden, 1985) อีกทั้งมีความวิตกกังวลสูง รู้สึกไม่เป็นสุข เก็บกด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการที่แท้จริงของตนเองออกมา หวั่นไหวต่อคำวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลอื่น มองโลกในแง่ร้าย ไม่สามารถเผชิญปัญหา และไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นได้ (Coopersmith, 1984) จะเห็นได้ว่าการมีคุณค่าในตนเองมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก โดยจะทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสุข สามารถแก้ปัญหาและต่อสู้อุปสรรคของตนเองได้ ตรงกันข้ามการมีคุณค่าในตนเองต่ำ จะเป็นอุปสรรค ในการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพได้

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย พบว่า วิธีการที่ใช้ในการเพิ่มคุณค่าในตนเองสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การฝึกการแสดงออกที่เหมาะสม การฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล และการปรึกษาเชิงจิตวิทยากลุ่มตามแนวทฤษฎีการบำบัดแบบพิจารณาความจริง (วิษญา ไชยเทพ, 2544; สุกัญญา พิระวรรณกุล, 2541; เอกราช แก้วเขียว, 2540) โดยแต่ละวิธีนั้นเป็นการปรับเปลี่ยนในส่วนของอารมณ์และพฤติกรรม ไม่ได้เป็นการปรับเปลี่ยน

ความคิด เช่น การฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมและการฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการปรับในส่วนของพฤติกรรม (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2544; Fensterheim & Baer, 1978) ส่วนการปรึกษาเชิงจิตวิทยากลุ่มตามแนวทฤษฎีการบำบัดแบบพิจารณาความจริง เป็นการปรับในส่วนของอารมณ์และพฤติกรรม (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2544) แต่สำหรับในส่วนของแต่ละประเทศนั้น พฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ (Rational Emotive Behavior Therapy: REBT) ของ เอลลิส (Ellis, 1994) เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถเพิ่มคุณค่าในตนเองได้ โดยการปรับเปลี่ยนความคิด ซึ่งเมื่อเปลี่ยนความคิด ก็จะส่งผลให้อารมณ์ และพฤติกรรมเปลี่ยนตามไปด้วย ดังเช่นจากการศึกษาของ วอร์เรน, แมคแอลเลน, และ พอนโซฮา (Warren, McLellam, & Ponzoha, 1988) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการดูแลผู้ที่มีคุณค่าในตนเองต่ำโดยเปรียบเทียบระหว่างการใช้พฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ (REBT) และพฤติกรรมบำบัดทางปัญญาแบบทั่วไป (General Cognitive-Behavior Therapy) พบว่าทั้ง 2 วิธีสามารถเพิ่มคุณค่าในตนเองได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ วีเวอร์ และ แมททิว (Weaver & Mathews, 1993) ที่ศึกษาการใช้โปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์เพื่อเพิ่มคุณค่าในตนเองของนักเรียนจำนวน 70 คน พบว่าหลังจากที่นักเรียนได้รับโปรแกรมแล้วมีคุณค่าในตนเองเพิ่มสูงขึ้น และการใช้โปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่าโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ สามารถเพิ่มคุณค่าในตนเองของนักเรียน ซึ่งทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นด้วย (Hajzler & Bernard, 1991) ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่าโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์จะสามารถเพิ่มคุณค่าในตนเองของเยาวชนไทยได้เหมือนกับเยาวชนต่างประเทศหรือไม่ เนื่องจากยังไม่พบผู้ที่ศึกษาถึงผลของโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ต่อการเพิ่มคุณค่าในตนเองในประเทศไทย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนาโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ เพื่อเพิ่มคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ เนื่องจากเยาวชนในสถานสงเคราะห์มีแนวโน้มเป็นบุคคลที่มีคุณค่าในตนเองต่ำ โดยเฉพาะเยาวชนในสถานสงเคราะห์ ที่กำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้นอายุระหว่าง 12-15 ปี (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545) ซึ่งเป็นวัยที่จะมีผลกระทบอย่างมากในการพัฒนาคุณค่าในตนเอง กล่าวคือ ในวัยรุ่นเป็นระยะที่มโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองของมนุษย์ จะมีความไม่แน่นอนมากที่สุด และมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าระยะใดๆ (เพ็ญพิไล ฤทธาธณานนท์, 2549; ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2545) เพราะเป็นระยะที่เด็กกำลังก้าวสู่วัยผู้ใหญ่ และเป็นระยะที่บุคลิกภาพและเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลก่อตัวขึ้นอย่างถาวร (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545) เพราะฉะนั้น วัยรุ่นจะถูกอิทธิพลของเพื่อนครอบงำอย่างรุนแรง

พฤติกรรมของเขาจะเปลี่ยนแปลงไปตามที่เพื่อนๆ ในวัยเดียวกันได้สนองตอบต่อเขา ยอมรับและวิพากษ์วิจารณ์ตัวเขาทั้งในทางบวกและทางลบ เป็นผลให้เขาเกิดทัศนคติต่อตนเองและเกิดการเปลี่ยนแปลงคุณค่าในตนเองซึ่งอาจเป็นทางบวกหรือลบก็ได้ (Ausubel, 1978) โดยผู้ที่มีคุณค่าในตนเองต่ำ มักมีความคิดในทางลบ (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2543; Froggatt, 2005) ซึ่งทฤษฎีพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ของเอลลิส เป็นวิธีการช่วยให้บุคคลค้นหาความคิดที่ไร้เหตุผลหรือความคิดทางลบของตนเองและฝึกโต้แย้งกับความคิดเหล่านั้นจนปรับเปลี่ยนเป็นความคิดที่มีเหตุผล ทำให้สามารถจัดหรือลดความคิดอัตโนมัติทางลบต่อตนเองและเหตุการณ์ที่เผชิญลง ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาอารมณ์จากความเชื่อ การประเมินค่า การแปลความ และปฏิกิริยาที่บุคคลมีต่อเหตุการณ์ในชีวิต โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น สอน แนะนำ ชี้แนะ อธิบาย สาธิต ย้อนกลับ โน้มน้าวหรือกระตุ้น เพื่อให้บุคคลค้นหาความคิดที่ไร้เหตุผลที่มีต่อเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าที่มากระตุ้น แล้วจำแนก วิเคราะห์ และได้แย้งกับความคิดที่ไร้เหตุผลเหล่านั้น จนสามารถพัฒนาความคิดที่มีเหตุผลขึ้นมาแทน โดยผ่านกระบวนการคิดแบบทฤษฎีบุคคลิกภาพ ABC (ABC Theory) และเมื่อบุคคลมีความคิดที่มีเหตุผลก็จะทำให้ไม่เกิดหรือลดความคิดอัตโนมัติในทางลบต่อตนเองและเหตุการณ์ที่เผชิญ (Ellis, 1994) ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้บุคลากรทางสุขภาพจิตสามารถนำไปโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ไปใช้ในการเพิ่มคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ หรือนำโปรแกรมไปถ่ายทอดให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปฝึกให้เยาวชนในสถานสงเคราะห์สามารถพัฒนาคุณค่าในตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ ระหว่างกลุ่มที่ได้รับ โปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์และกลุ่มที่ได้รับการดูแลปกติจากสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ ก่อนและหลังการได้รับ โปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์

All rights reserved

สมมติฐานการวิจัย

1. เยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ ที่ได้รับโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ มีคะแนนเฉลี่ยคุณค่าในตนเองสูงกว่า เยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ ที่ได้รับการดูแลปกติจากสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่
2. เยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ ที่ได้รับโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ มีคะแนนเฉลี่ยคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น หลังได้รับโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ต่อคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างเดือนกันยายน ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2549

นิยามศัพท์

โปรแกรมพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนความคิดที่ไร้เหตุผลที่มีต่อเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าที่มากระตุ้น ให้เปลี่ยนเป็นความคิดที่มีเหตุผล ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากทฤษฎีพฤติกรรมบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ (Rational Emotive Behavior Therapy: REBT) ของ เอลลิส (Ellis, 1994) มีขั้นตอนในการบำบัดทั้งหมด 9 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างสัมพันธภาพ 2) การค้นหาความคิดที่ไร้เหตุผลโดยการใช้แบบทฤษฎีบุคลิกภาพ ABC (Activating event: Beliefs: Consequences) (ABC theory) 3) การวางเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้บำบัดและผู้รับการบำบัด 4) การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความคิดที่ไร้เหตุผลต่อการเกิดอารมณ์พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม 5) การกระตุ้นให้ตรวจสอบความคิดที่ไร้เหตุผลของตนเอง 6) การอธิบายถึงผลของความคิดที่ไร้เหตุผล 7) การให้คำแนะนำในการปรับเปลี่ยนความคิดที่ไร้เหตุผล 8) การฝึกปรับเปลี่ยนความคิดที่ไร้เหตุผล โดยทำการบ้านจากแบบฝึกคิด ABCDE (Activating event: Beliefs: Consequences: Disputing: Effects) และ 9) การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต

คุณค่าในตนเอง หมายถึง การรับรู้ของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านการยอมรับหรือไม่ยอมรับตนเองในด้านความสำคัญ (significance) ความสามารถ (competence) คุณความดี (virtue) และความมีพลังอำนาจในตนเอง (power) ประเมินโดยใช้แบบวัดคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิธ ฉบับนักเรียน (Coopersmith Self-Esteem Inventory School Form) ของ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984) ซึ่งดัดแปลงโดย สุกัญญา พิระวรรณกุล (2541)

เยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี เพศชายที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved